

המקרא לחגים ומועדים

תשורה

משמחת הנישואין של

יוסף יצחק וישראל הינדא שיחיו
גרינפלד

י"א סיוון ה'תשפ"ד

לספריה לחנים ומועדים

סְפִירָה

מחקר היסטורי מוקף בעקבות
פריטיו הראשונים של הרב

~~~~~

תשפ"ד © 2024

כל הזכויות שמורות

מכון לעיון ופענוח כתבי כ"ק אדמור" ז"ע
אנא נפשי כתובות יהביה

מכון למחקר תורני, עיוני, פענוח והוצאה לאור מכתבי וכתבי-יד-קודש

כ"ק אדמור" רבי מנחם מענדל שניאורסאהן מליבאוויטש ז"ע

anochinstitute@gmail.com | +972-54-306-2246

רוזובסקי 9/14, פתח-תקווה, ארץ הקודש

פתח דבר

אנו מודים לך' על כל הטוב אשר גמלנו ובחסדו הגדול זיכנו בנישואינו
צאצאיינו החתן הרה"ת מ' יוסף יצחק והכלה מ' שרה הינדא שיחיו. הננו מביעים
תודה מקרוב לב לכל בני משפחתנו, ידידנו ומכרינו שיחיו, אשר הגיעו מקרוב
ומרחוק להשתתף בשמחתנו ולברך את הזוג שיחיו בברכת מזל טוב ובאיזהולים
לחיים מאושרים בגשמיות וברוחניות.

בהתבסס על הנהגת כ"ק אדמור"ר מהוריי"ץ נ"ע שחילק תשורה למשתתפים
בעת חתונת כ"ק אדמור"ר זי"ע והרבנית הצדקנית מרת חייה מושקא נ"ע, ביום
הבהיר י"ד כסלו תרפ"ט – הננו מתכבדים בזאת להעניק לכל הנוטלים חלק
בשמחה לבננו, תשורה מיוחדת זו.

התשורה אשר נכתבת ונערכה בידי אבי החתן הרה"ת ר' מנחם מענדל
גרינפלד שי', לרجل שמחת הנישואין, היא מחקר היסטורי-תורני חדשני ופורץ
דרך, ראשון מסוגו בנושא זה, העוסק בפרנסמיו הראשונים של הרבי עם
הגיעו לארצות הברית בשנת תש"א בעת שעמד בראש ה'מרכז לענייני חנוך'.
לפרטים נוספים שיטות המחקר, תהליכי העריכה והתובנות החדשנות
שעלו במהלךו, ראו במבוא המחבר.

אנו מברכים את הזוג הצעריר שיחיו כי יזכה לבנות בית בישראל – בנין עדי
עד יסודי התורה והמצוה, כפי שהם מוארין במאור שבתורה זהה תורה
החסידות (לשון הרבי במכתבו לחתונה).

יהי רצון שמחמת הנישואין הזו נזכה תיקף ומיד לשמחת הגאולה ולשלימות
הנישואין בין הכנסת ישראל לקב"ה, ותתגשם התפילה-בקשה הנאמרת בברכת
חתנים – "מהרה ה' אלוקינו ישמע עברי יהודה ובחוצות ירושלים .. קול חתן
וקול כלה" (כתובות ח, א), בגאולה האמיתית והשלימה בקרוב ממש.

משפחה ברוגן

משפחה גרינפלד

י"א סיוון, ימי התשלומים, ה'תשפ"ד

מבוא

בשנים תש"ג-תש"ה (1942-1945), בעיצומה של מלחמת העולם השנייה שכילה את מרבית יהדות אירופה, יוזם והוציא לאור כ"ק אדמו"ר ז"ע, בהיותו יו"ר המרכז לעניין חינוך, עוד בטרם עלתה על כס נשיאות חב"ד, סדרה יהודית של חוברות וספרים לילדים ונוער על חגי ומועדיו ישראל. מטרת הסדרה הייתה להנחלת לדור הצעיר של יהדות ארצות הברית דאו חינוך יהודי, ערכי אמונה ומורשת ותודעה יהודית عمוקה וגאה.

לוגו המרכז לעניין חינוך, כפי שהופיע באחת החוברות שייצאו לאור בעשור הראשון לפיעולתו, משמש כעדות ויוזאלית להזות המוטגית המגוונת של הארגון ולנכחותו העקבית לאורך השנים עד היום

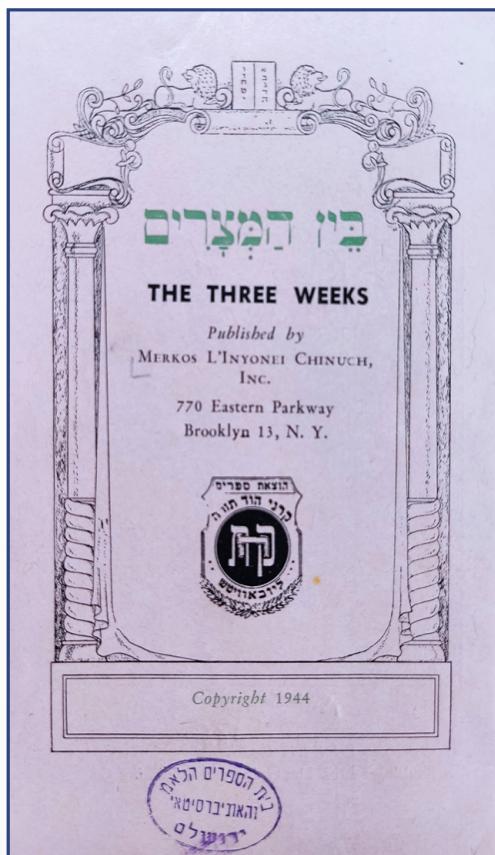
לארצות הברית את 'המרכז לעניין חינוך' (המלו"ח), כאשר הוא ממנה אותו, ליושב ראש ועד הפועל של המלו"ח (ראוי לוין, ש.ד. (תשמ"ח). **תולדות חב"ד בארצות הברית (עמ' רעו). קה"ת.**

הרבי לקח על עצמו להוציא לפועל את חזונו של חותנו, וראה במשימה להגיע לכל ילד יהודי עם מסרי יהדות יעד אסטרטגי וחלק ממערכה רוחנית להבטחת עתידו של העם היהודי, אל מול סכנות התבוללות מחד, והשמדת היהודי אירופה בשואה מאידך. הרבי יוזם, תכנן, ערך והפיק סדרת חוברות מהודרות ואיכותיות עלagi ישראל, מלאות בתוכן היהודי מרתך ועשיר, שיבקרו אל ליבם של ילדי הדור.

הrukע להפקת הסדרה היה מצבם הרוחני של ילדים היהודים באותה תקופה. רבים מהוריהם היו צאצאי המהגרים שהגיעו מארופה לארצות הברית, וחלקם סכו שכדי להשתלב בחברה האמריקנית יש להתרחק מדת. כך גדו ילדים רבים ללא השכלה וזיהות יהודית. כ"ק אדמו"ר מוהררי"ץ נ"ע שהגיע לארה"ב במחצית הראשונה של שנת ה'ת"ש (1940) זיהה את המשבר, קבע כי "ארצות איננה שונה" וקרא להפיץ את אור היהדות. לשם כך ייסד בין היתר, עם בואו של חתנו הרבי לארצות הברית את 'המרכז לעניין חינוך' (המלו"ח), כאשר הוא ממנה אותו, ליושב ראש ועד הפועל של המלו"ח (ראוי לוין, ש.ד. (תשמ"ח). **תולדות חב"ד בארצות הברית (עמ' רעו). קה"ת.**

בליבת הסדרה שנקראה Festival Series – ספריה לחגים ומועדים, עמדו שני פורמטים מרכזיים.

א. פורמט כיס. סדרה זו כללה שש חוברות צבעוניות שייצאו לאור בפורמט כיס נוח בין השנים תש"ד-תש"ה. החוברות, שהקיפו את מעגל השנה היהודי, הוקדשו לחגים הבאים: חג תשרי, חנוכה, פורים, פסח, שבועות ובין המצרים.

חוברת "בין המצרים", מהסדרה ראשונה משנת תש"ד (1944), מדגימה את הגישה הכלולית של המל"ח בהפקת חומר לימוד וחינוך לכל מעגל השנה היהודי, כולל ימי הצום והאבל

כל חוברת הייתה בעל מבנה ותבנית אחידים, והכילה מידע תמציתי על מהות החג, מצוותיו ומנהגיו, לצד סיפורים חסידיים קצרים ואירועים מרהיבים ומושכי עין. התכנים הועברו בשפה קללה ונגישה, מותאמת במיוחד לקהל היעד של ילדים ובני נוער.

עיצוב החוברות היה מהודר ומצוין, עם קריכה צבעונית ואיוכיתת בגוון ייחודי לכל חג. אופיות הכותרת על העטיפה הודפסו אף הן בצבעים מרהיבים, מה שהפך את החוברות לבולטות ומושכות את העין. הפורמט הקומפקטי אפשר לילדים לשאת את החוברות בನוחות לכל מקום.

גולת הכותרת של כל חוברת הייתה מכתבו האישי של הרבי לילדים. במכתבים אלו פנה הרבי אל הילדים בחום ובקרבה, תוך שהוא מדגיש בפניהם מסר מרכזי הקשור לחג הספציפי. הרבי עודד את הילדים להציג את החג כראוי, ולהפניהם את ערכיו ומשמעותו העמוקות.

ב. פורמט ספר מורה. לצד סדרת חוברות הכיס, המכונה לעיתים באגרות הרבי בשם המקוצר 'סטארץ', יוזם המל"ח סדרת חוברות נספפת, מורה בת ומספרת יותר, תחת השם האחד "...The Complete Story of..." (הסיפור המלא של...), עם ציון שם החג הרלוונטי – פורים, פסח, שבועות וכן הלאה.

חוברות "הסיפור המלא", שנעדו לקהל יעד מבוגר יותר של בני נוער ומבוגרים כפי שעולה מהתכנים שביהם, היו בנות עשרות עמודים כל אחת. הן התבוסו על התכנים של חוברות הכסים המקבילות, אך הרחיבו אותן משמעותית והוסיפו עליהם שכבות נוספות של מידע, סיפורים על החג מקורות מגוונים,מדרשים,חידונים,איורים ועוד. כמו בחוברות הכסים, גם בחוברות המורחבות שולב מכתבו האישי של הרב ככתבו וכלשונו.

רוב חוברות "הסיפור המלא" נכתבו בידי העורך, הרב ניסן מינדל, תוך פיקוח והנחייה צמודים ויסודיים של הרב עצמו. בהקדמה לחלק הראשון של הסדרה, "The Complete Story of Tishrei" הרב מינדל את תודתו העמוקה לרבי, "על כך שהקדיש מזמננו לעיין בכתב היד של הכרך הנוכחי, כמו גם בכרכים הקודמים, ועל כך שננתן הצעות מעUILות והערות חיוניות על החומר שהוגש לפניו" (The complete story of Tishrei עמ' viii – בתרגום מאנגלית). דבר זה ממחיש את מידת המעורבות האישית של הרב בATUS ועריכת התכנים של הסדרה. ראו להלן פרק ראשון עמ' 31, צלום הגהות הרב לכרך הסיפור המלא של תשע.

לאחר צאתן לאור, אוגדו חוברות "הסיפור המלא" לשני כרכים מקיפים: הכרך הראשון, "שנקרא" The Complete Story of Tishrei, כלל את כל החומרים על חגיגי תשע, ואילו הכרך השני, "Complete", כינס את החומרים על שאר הגים ומועדיו השנה.

מבחןת הכרונולוגיה, נראה כי בחלק מהמרקם קדמה הדока הוצאת הקובץ המורחב והמלא של החג לו של חוברת הכסים התמציתית, ורק לאחר מכן הופקה על בסיסו חוברת הכסים המוקוצרת. בכלל

מהדורות התרגומים לרוסית של "הסיפור המלא של פסח" (История Пасхи) הוצאה לראשונה בשנת תש"ט (1959), מציגה את המאמץ המתמשך של המרכז לענייני חינוך להנגיש את תוכני היהדות לקהלים דוברי שפות שונות

מקורה, שתי הסדרות – חוברות ה'סטאר' וספרי "הסיפור המלא" – היו ייחד מיזום חינוכי כולל ורחב היקף בחסות המל"ח, במטרה לחשוב ילדים, בני נוער ומבוגרים כאחד למכלול של תכנים, ערכיים ומסורתיים יהודים לכל אורך מעגל השנה.

כ戎ולוגיות הופעת החוברות

סדרת החוברות יוצאה לאור בהדרגה לקרהת חגgi ומועדיו ישראל בשנים תש"ד-תש"ה. החוברת הראשונה, 'פורים', הופיעה לקרהת פורים תש"ד. אחראית יוצאה לאור החוברת 'סימני סדר של פסח' לקרהת פסח תש"ד, ובהמשך השנה החוברות לשבועות ובין המקרים. סביר חגgi תש"ה רואו אור שתי חוברות נוספות: 'קידוש ותפלות' ו'תשורי', ולקרהת חנוכה תש"ה הופיעה גם חוברת מיוחדת לחג זה (ראו קטלוג המל"ח שבפרסומי השוניים).

הרבי היה מעורב באופן יסודי ופרטני בכל שלב בפרויקט. הוא הגה את הקונספט הכללי, בחר את הכותרות והנושאים, קבע את המבנה, ערך והגיה את התכנים תוך הקפדה על כל פרט. בנוסף, המל"ח הדפיס עם השנים מהדורות של החוברות הללו בשפות צרפתית, ספרדית ורוסית, שנשלחו למדינות דוברות השפות השונות ברחבי העולם, וזאת על מנת להגיע לכל ילד יהודי ברחבי העולם, כשהרב עוקב מקרוב אחר תהליכי התרגומים וההגהה גם של מהדורות אלו.

החוּברת המתרגמת לצרפתית לחג הפורים, שיצאה לראשונה בשנת תש"ו (1946), היא דוגמה מוקדמת לפרסומים רב-לשוניים של המל"ח, המשקפת את החזון להגיע לילדים יהודים ברחבי העולם

מערכותו הייסודית והמקיפה של הרבי בעריכת החוברות – עדויות, אזכורים וניתוח

מערכותו האינטנסיבית והיסודית של הרבי בעריכת התכנים של הסדרה באה לידי ביטוי מובהק במקרים רבים. ראשית, מלבד מכתבו האישי של הרבי שנכלל בכל אחת

מהחברות, עדויות רבות מצביעות על כך שהרבי עצמו נטל חלק פעיל בכתיבת ובעריכה של מרבית התכנים בחברות.

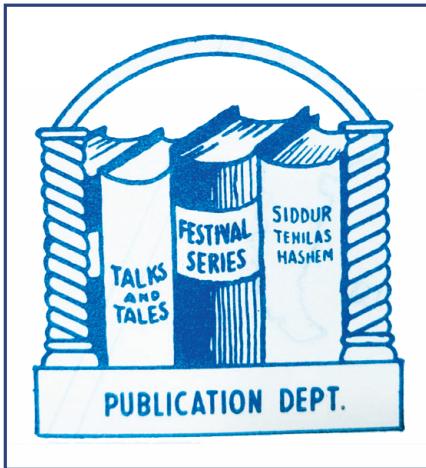
בין הרاءות לכך ניתן למנות מספר אזכורים מפורשים באגרותיו של הרבי. באיגרת מראשית שנת תש"ה, הרבי מתיחס במפורש לפירוש שהציע בחברת "בין המצרים": "זוהו יסוד למה שפירשתי לך בחברת בין המצרים" (אגרות-קדוש, כרך ב, עמ' ד). בדומה לכך, באיגרת נוספת הוא מזכיר את מלאכת העריכה והגאה שביעץ בחברות שונות: "זמן האחרון צריך הייתי להגיה... חברה... פורים, פסח בצרפתית... קובץ פורים באנגלית" (שם, עמ' צ). ניתן להניח כי "החברה" המוזכרת מתייחסת למחדרות הכנס הקטנה, ואילו "הקובץ" מכוון למחדרה המורחבת "הסיפור המלא" של חג הפורים.

אל אזכורים אלו, מצטרף כתוב ידו של הרבי, הכלול בהגות והנחיות בספר של חודש תשרי הנזכר.

את הדברים מחזקים גם עדויות מключи ראשון. בשיחה אישית שקיים עמו הרב מיכאל אהרן זליגסון, הוא חלק עמי עדות ששמע מפי הסופר ר' גרשון קרנצלאר (וירציבורג טרעען – בולטימור תש"ס), שעסוק בעצמו בכתיבת תכנים עבור המל"ח באותה תקופה. לדבריו, "לא היה פרסום שיצא לאור על ידי המל"ח וקה"ת, שהרבי לא התערב בו והביע דעתו עליו". בדומה לכך, גם הרב יהושע מונדשיין ע"ה התבטה שבתקופה כהונתו של הרבי כיו"ר המל"ח "לא נדפסה שורה אחת ללא פיקוחו הישיר" (קסטל, מ. (תשפ"א). ספר סופר וסיפור (עמ' 323). כרמים).

הקפדותו של הרבי על עיצוב גרפי איקוני ועל רמת הגימור של החברות

מידת ההשקעה וההקפדה של הרבי על ההיבטים החזותיים והגרפיים של סדרת החברות "ספריית החגים והמועדים" מעידה אף היא על החשיבות שיחס לפרויקט כולו. למורות המגבילות התקציביות והטכנולוגיות של התקופה, הרבי לא התאפשר על איקות החומרים או על עושר הצבעים. כל חברה נדפסה על נייר איקוני, עם עיצוב כריכה צבעוני ויחודי, המותאם לאווירת החג הספרטני. גם בגוף החברת נעשה שימוש נרחב בצבע, הן באOTTיות השער והן בכותרות הפנימיות – מה שהפך את החברות למושכות עין, מזמיןות וידידותיות לקורא הצעיר. העבודה שהרבי השגיח באופן אישי על הפרטים הגרפיים והחזותיים הקטנים ביותר, ודאג לרמת גימור גבוהה ואיכותית במיוחד, מלמדת עד כמה הפרויקט היה קרוב ללבו, ועד

לכל אחת ממחולקות המל"ח עוצב לוגו ייחודי, המבטא את אופי פעילותה ותחומי אחוריותה. לפניינו לוגו מחלקת ההוצאה לאור, כפי שהופיע באלבום "דו"ח הישגים". הלוגו מציג שלושה פרטומים בולטים שוראו אוrh בהוצאה המחלקה: סידור "תהלת ה", סדרת החוברות לחגים "Festival Series", וכן את הירחון "Talks and Tales". העיצוב האגרפי של הלוגו משקף את המגוון והעושר של פרטומי המל"ח בשנותיו הראשונות, ואת ההשכלה ביצירת שפה חזותית מובחנת ובולטת לכל אחד מתחומי הפעולות של הארגון.

במכתביו בטרגדיה האומה שניחתה על עם ישראל, וקרא לילדיים להזק את זהותם היהודית, ולהמשיך את דרכם של מיליון יהודים שנספו.

כך, במאמר לחג הפורים כינה את היטלר בשם 'המן', ועודד את הילדים לדבוק ב'מרדי ותורתו'. במאמרו 'בין המצרים' כתב כי "עם ישראל נמצא עתה בעיצומו של סבלו הגדול ביותר", וקרא לשוב אל ה' בתשובה שלמה בדרך היחיד לאולה. ואילו במאמר לקרהת חג הפסח תש"ו כתב כי דור המשך צריך להשלים את מה שהנספים לא הספיקו לעשות ולפער לעתיד טוב יותר עם היהודי.

במאמרו לחודש תשרי, הרב מציג רעיון מרכזי המשלב את המסריהם העיקריים של חג החודש לכדי "אסיפת מטען רוחני" המלווה את הילד לאורך כל השנה.

במאמר זה, הרב סוקר בשפה בהירה את המשמעויות הפנימיות של כל חג תשרי תוך שהוא מדגיש כי הכנה הנכונה בחודש תשרי, ברוח המסריהם הטמוניים בכל אחד מהחגים והמועדים, היא המפתח לה'חאים יהודים אמתיים" במהלך השנה כולה.

כמה ראה בחברות אלו כדי להנחלת ערכי היהדות לדור הצעיר.

מסר אישי – על מכתביו של הרב בסדרת החברות

אחד המאפיינים הבולטים של סדרת החברות היה המכתב האישי שכתב הרב בכל אחת מהחברות. במאמרים אלו, אשר נשאו אופי דומה לסגנוןם ולמבנה של המכתב כלל, המוכר לנו משנות נשיאותו הרביה, פנה הרב אל הילדים בשפה קרויה וחמה תוך שהוא מתיחס אליהם בפתחת המכתב כ'חבר יקר' Dear Friend.

דרך המכתבים האישיים הללו, שהותאמו בתוכנם לכל חג ו חג, הרבי העביר לילדים מסרים של עידוד וחיזוק, והעמיק את הקשר שלהם לחג ולערכי היהדות, הזכיר להם את אבותינו שמסרו נפשם על קידוש השם, ואת הצורך להמשיך ולשמור

תורה ומצוות בכל מקום ובכל מצב. בתקופת השואה והשנים שלאחריה, הרב נגע במאמריו בטרגדיה האומה שניחתה על עם ישראל, וקרא לילדיים להזק את זהותם היהודית, ולהמשיך את דרכם של מיליון יהודים שנספו.

כך, במאמר לחג הפורים כינה את היטלר בשם 'המן', ועודד את הילדים לדבוק ב'מרדי ותורתו'. במאמרו 'בין המצרים' כתב כי "עם ישראל נמצא עתה בעיצומו של סבלו הגדול ביותר", וקרא לשוב אל ה' בתשובה שלמה כדרך היחיד לאולה. ואילו במאמר לקרהת חג הפסח תש"ו כתב כי דור המשך צריך להשלים את מה שהנספים לא הספיקו לעשות ולפער לעתיד טוב יותר עם היהודי.

במאמרו לחודש תשרי, הרב מציג רעיון מרכזי המשלב את המסריהם העיקריים של חג החודש לכדי "אסיפת מטען רוחני" המלווה את הילד לאורך כל השנה.

במאמר זה, הרב סוקר בשפה בהירה את המשמעויות הפנימיות של כל חג תשרי תוך שהוא מדגיש כי הכנה הנכונה בחודש תשרי, ברוח המסריהם הטמוניים בכל אחד מהחגים והמועדים, היא המפתח לה'חאים יהודים אמתיים" במהלך השנה כולה.

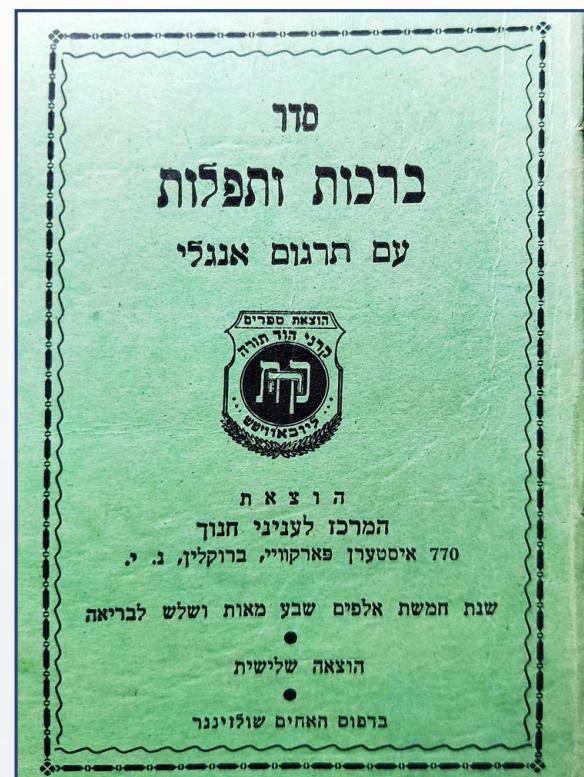
פריטים יהודים נוספים של המל"ח – מגוון יוזמות חינוכיות חלוציות

לצד שתי הסדרות המרכזיות הופקו בהוצאות המל"ח פריטים יהודים נוספים:

אחד הבולטים שבהם היה הברכון 'סדר ברכות ותפילות' (תש"ג), שהכיל בפורמט אטרקטיבי ומעוצב לקט תפילות וברכות לילדים ולילדים העשויים את צעדיהם הראשונים בהכרת היהדות כמו גם לחיללים יהודים ששירתו באוטה עת בשדה הקרב מול האויב הנאצי. הברכון הפך לריב-מכר בזכות עיצובו החדשני והנוח, והפופולריות שלו הגיעו לממדים רחבים. הרבי עצמו פיקח על כל פרט בו, מהתוכן ועד גiros משאבים להדפסתו, ואף ענה על שאלות שהגיעו עליו לאחד צאתו לאור.

ראוי לציין כי החוברת 'קידוש ותפילות' שיצאה במסגרת סדרת החברות לחגים, מהוות למעשה מעין "אח תאום" או המשך לברכון 'סדר ברכות ותפילות' שקדם לה. בדומה לסדר ברכות ותפילות, גם 'קידוש ותפילה' מרכזו את התפילות המרכזיות הנאמרים בחגי תשרי, כגון נוסח הקידוש, סדר תשליק, נוסח כפרות ועוד, לצד תרגום לאנגלית, הוראות והנחיות. ניתן אף לראות בחוברת 'קידוש ותפילה' ואולי אף בסדרת החברות כולה כעין התפתחות או הרחבה של הקונספט שעמד בסיסו 'סדר ברכות ותפילה', מתוך רצון להנגיש לילדים ובני נוער מגוון רחב יותר של תכנים הקשורים לمعالג השנה היהודי.

פרויקט מיוחד נוסף הייתה החוברת 'תורה וישראל' (תש"ד), סיכום מרתק של ההיסטוריה, האמונה והמורשת היהודית מאברהם אבינו ועד ימי הארץ". היא שילבה מפות יהודיות שהרב עצמו הנחה את האמן מיכל שורץ כיצד לצירן, כולל מפת יציאת מצרים, ציר הזמן של עם ישראל, ותמונה של בית המקדש והគותל המערבי. חוברת זו אף שימשה כתשורה לביר המצויה של זעליג סטולמן, בנו של יוליוס סטולמן שתרם רבות למימון המל"ח.

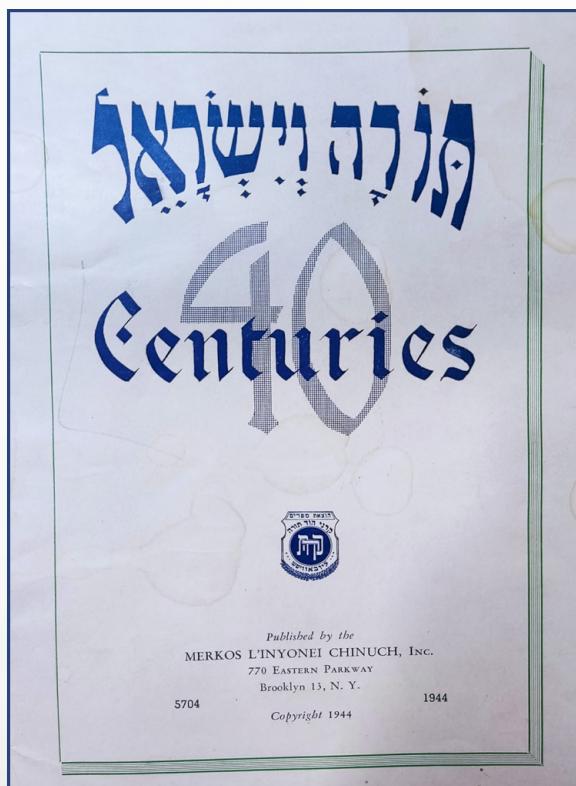

מההדורה השלישית של "סדר ברכות ותפילות" משנת תש"ג (1943) מעידה על הפופולריות והbakush הרב לאוסף הברכות והתפילות לילדים שערך המל"ח, ועל הצורך בהדפסות חוזרות כדי לענות על הדרישת הגבואה
לברכון זה

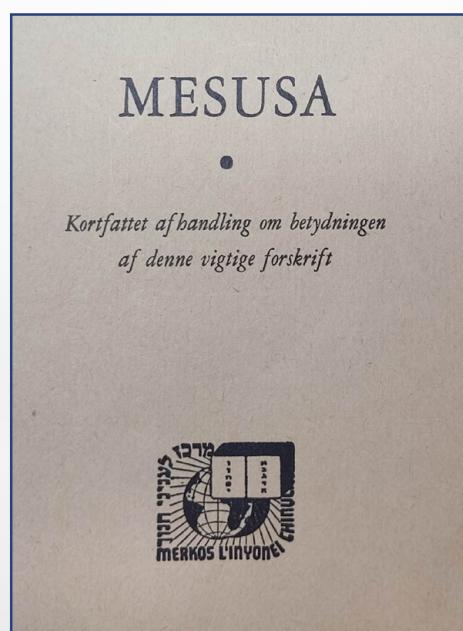
במקביל ולצד פרסומים אלו, יוזם המרכז לענייני חינוך פרויקט נוסף בשם 'מצוות ומנהגים' (Precepts and Customs), שAffected הוא החל לראות אור בשנים הנדרונות. בהשוואה למיזמים האחרים, פרויקט זה התפרש לאורך תקופה ארוכה יותר, והكيف בסופו של דבר תשע חוברות, העוסקות במגוון רחב של מצוות ומנהגי ישראל. את החוברות הללו כתבו עורכי שונים והם תורגמו למספר שפות.

סדרת החוברות של המרכז לענייני חינוך הייתה אמצעי חינוכי פורץ דרך וייחודי, בזכות אי-icontה הגבוהה, עיצובה המושך ובעיקר תוכניהם העשירים והמרתקים. היא נועדה להחדיר זהות יהודית חזקה והשכפה יהודית אוטנטית בדור שלם של ילדים יהודים-אמריקאים, שלhalbם הגדול זו הייתה ההיכרות הראשונה עם אוצרות היהדות. יותר מכך, הסדרה שימשה אבן דרך בדרכו של הרב שבסאמצעותה התווה כבר אז, בתחילת דרכו, את חזונו החינוכי - להעניק לדור המשך כלים וידע לחיות חיים יהודים בעידן המודרני. היא הייתה הבסיס לפROYIKTים רבים שייבאו אחר כך - בראשיתם הייתה הקמת רשות בתיה היהודים שקדמה להוצאה סדרת החוברות, ועד למפעל השלוחים שם לו למטרה להפיץ יהדות בקרוב כל יהודי בכל פינה בעולם.

שער החוברת "תורה וישראל", מהדורה ראשונה משנת תש"ד (1944), מציג את החיבור החשוב שהופיע מל"ח, ובו סקירה מקיפה של ההיסטוריה, האמונה והמורשת היהודית

החברת "מוזזה" בשפה הדנית, חלק מהמיום שנות השישים, פרי שיתוף פעולה בין המל"ח למכללה היהודית скנדיניבית (Skandinavisk Jødiske Højskole), מייצגת את הרוחבה המתמדת של פעילות המל"ח והתאמות פרסומייו לקהלי יעד ספציפיים

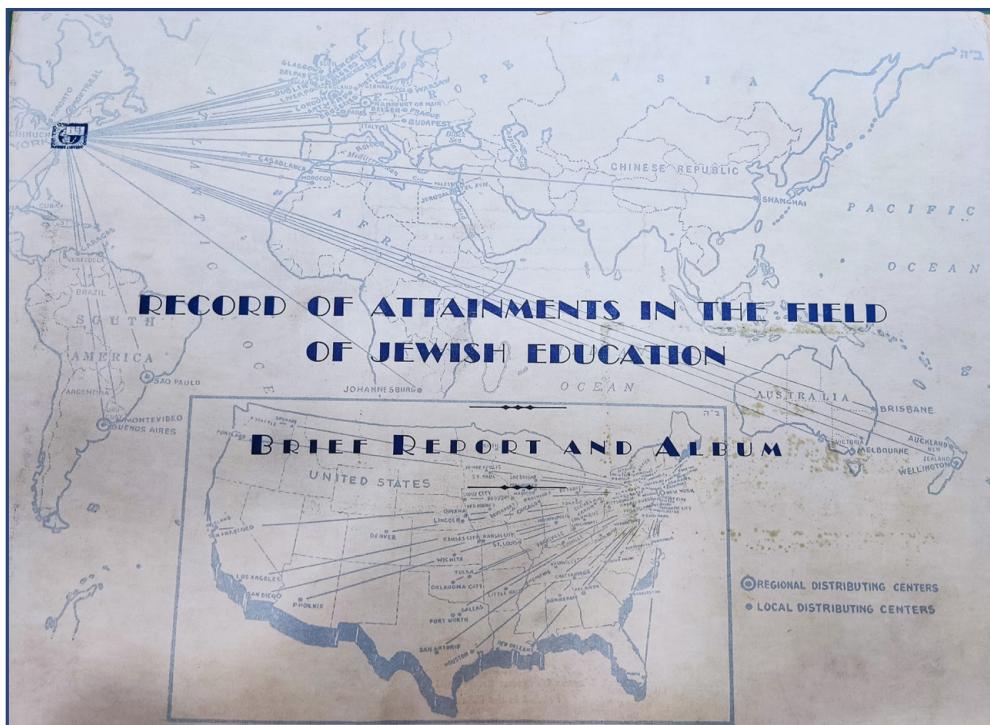
סדרת החוברות של הרב הירש ללחגים ומועדים היא מורשת חינוכית יקרה ערך, שמשמעותה והשפעתה נמשכת עד ימינו אנו. היא מהוות תיעוד למסורת והשקעתו האינטלקטואלית של הרב הירש בהינוך דור העתיד ולעיצובה עתידיו הרוחני של העם היהודי כולו, מתוך ראייה כוללת וחתירה להגיאו ולגעת לכל יהודי בכל מקום בעולם.

בנוסף לסדרת החוברות 'ספריה לחגים ומועדים', בעיצומה של מלחמת העולם השנייה יוזם והוציא לאור אדריכל הריני"ץ סדרת תפילות מיוחדות ומסרי חיזוק לעם היהודי ולחילילים היהודיים. כשהברקע מצב המלחמה בו עם ישראל כולם עמד בסכנת השמדה מול אויב אכזר ורשע, הרב הירני"ץ לא נשאר אדיש וראה צורך קיומי לפועל. הוא חיבר תפילות מיוחדות לשלום נשיא ארחות הברית ולניצחון בעלות הברית על כוחות הרים, מתוך הכרה בחשיבות קיומה של עצמת-על נוראה במאבק מול הנאצים. במקביל חיבר תפילה נרגשת להצלת עם ישראל ולהתעדרכות בתשובה, כדי לעורר רחמי שמיים בשעת צרה ולקרב את הגאולה. כמו כן, מתוך דאגה עמוקה לחילילים היהודיים בחזית, פרסם מסרי חיזוק מיוחדים המדגישים את ערכי האמונה והביטחון בה' כמקור עידוד ואומץ במצב סכנה, וקרא להם לשמר מצות ובפרט להנich תפילה כסגולת לשמירה והצלחה. מסרים אלו יוצאו בחוברת מיוחדת בפורמט קטן במיוחד, שיקל על החילילים את נשיאתו בשדה הקרב. כאן באה לידי ביטוי ראייתו הכלכלת של הרב הירני"ץ בחיבור הדוק בין אהבת התורה ומצוותיה להכרת הטוב לארכות-הברית בתורה 'מלכות של חסד' והעומד בראשה, ובין המאבק הצבאי למאבק הרוחני להצלת העם היהודי.

בימים אלו, כשעם ישראלשוב ניצב מול אויבים הקמים עליו לכלהו חלילה, תפילתו המיוחדת של הרב הירני"ץ ומסרי העידוד שהחבר לחילילים היהודיים ממשיכים להיות מקור של אמונה ותעצומות נפש לכל העם היושב בציון. התפילות והמסרים הנוקבים שהחבר בשעתו, נושאים משמעות מיוחדת גם בימינו, שהרי "דברי צדיקים קיימים לעד", ובוודאי שתפילות אלו נושאות בתוכן ערך סගולי שכוכבו לעוזד ולהזק את רוחם של החילילים ושל העם כולם לבטוח בקב"ה שיקבל את תפילותינו בחasad וברחמים, וכלשונו של אדריכל הרני"ץ בברקו לנשיא רוזולט – "אנו מתפללים, ובטעחים בניצחון הסופי – בעזהה ה' – של הכוחות המשולבים של האומות החופשיות של בעלות הברית בעולם על פני כוחות האויב האנושות. ה' יברך אתכם שתוכלו להנחות את הממצאים המשותפים שלנו לניצחון מוחלט ומהיר".

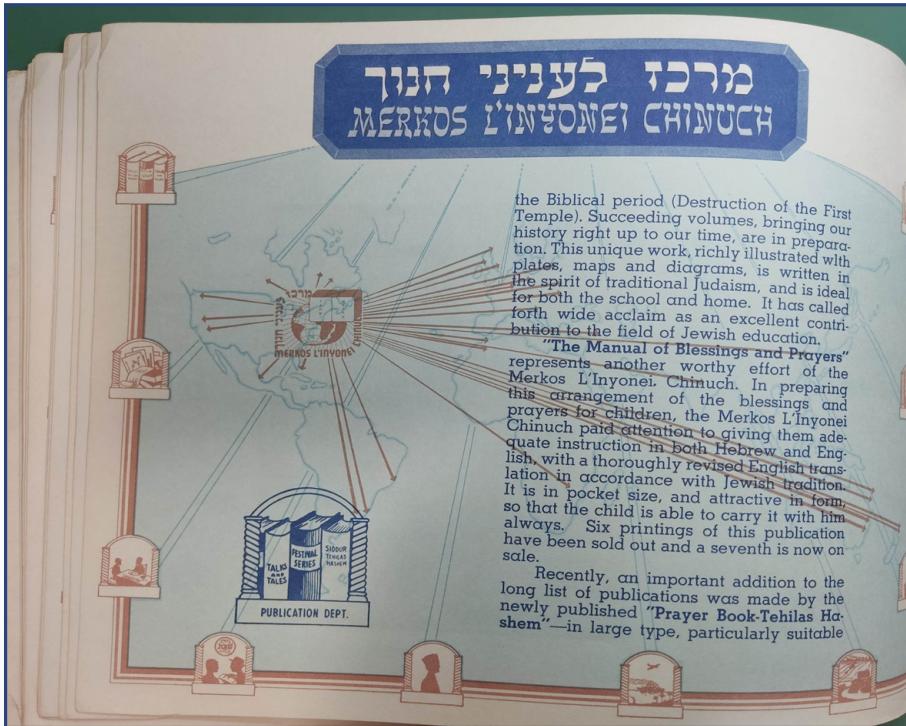

שער האלבום "Record of Attainments in the Field of Jewish Education" (דו"ח הישגים בתחום החינוך היהודי), שיצא לאור על ידי המרכז לענייני חינוך בשנת 1948. האלבום, הנושא את הכותרת המשנית "Brief Record and Album" (תיעוד תמציתי ואלבום), מציג את פועלו הנרחב והמגוון של המל"ח בתחום החינוך היהודי בארץות הברית במהלך העשור הראשון לפעלו, לצד מידע סטטיסטי וחוותי על היקף הפעולות, הפרטומים והמוסדות החינוכיים שהוקמו.

תצלום מתוך האלבום "דו"ח הישגים". בעמוד זה מופיעה טבלה המתעדת את כמות הפרטומים שייצאו לאור בין השנים 1942 ל-1945. הנתונים מוצבאים על צמיחה מרשים בהיקף הפעולות של המל"ח בהנהגת הרבי בשנים אלו, עם עלייה של יותר מפי שבעה במספר הפרטומים. מ-40,000 בשנת 1942 ל-300,000 בשנת 1945. מסמן נדייר זה מספק הצצה מלאפת להתרחשות המהירה של מפעל ההפצת והויזאה לאור של המל"ח, ולתפוצה הגוברת של חומר הלימוד וההעשרה שהפיק בקרבת יידי ישראל בארצות הברית של שנות הארבעים במאה העשרים.

"סדר ברכות ותפילהות" מתואדר באלבום "דו"ח הישגים" כניסיוני ראוי לשבה נוסף של המרכז לענייני חינון. בהכנות לקט זה של ברכות ותפילות לילדים, המרכז לענייני חינוך הקפיד על מתן הדרכה נאותה זו בעברית והן באנגלית, עם תרגום אנגלי מעודכן ומעובד ביסודות בהתאם למסורת היהודית. הברוכן הוא בפורמט כיס, ומעוצב בצורה אסתטית ומושכנת, כך שהילד יוכל לשאת אותו עמו בכל עת. שש מהדורות של פרוסום זה אוזלו, ומההדורה השביעית זמינה לרכישה.

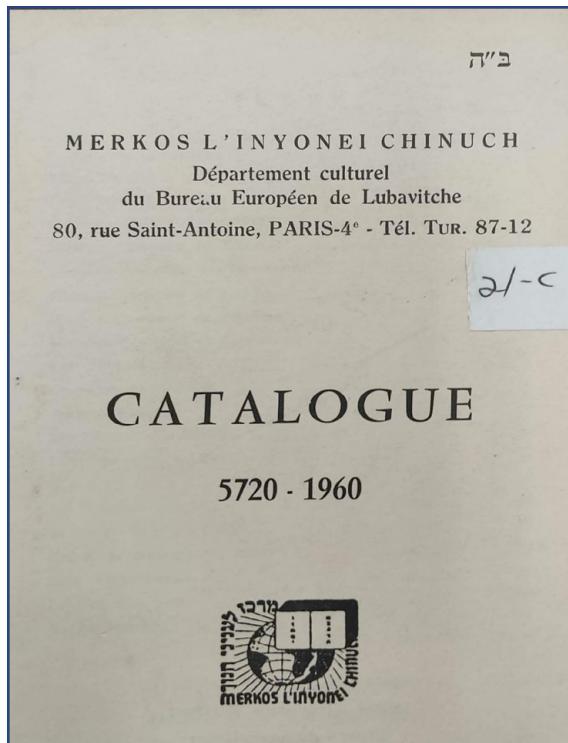
המחקר אחר פרסומי המרכז לענייני חינוך' בעשור הראשון להקמתו נמצא בעיצומו. המחקר כולל איתור, תיעוד וניתוח מקיף של מגוון רחב של חומרים וסדרות שהופקו על ידי המל"ח בשנים אלו. המחקר חושף את העישר והמורכבות של הפROYקטים החינוכיים פורצץ הדרך שיזם הרב, ואת המסרים והערכיהם שביקש להנחלת לדור העתיד. בספר זה מוצגים ממצאים ראשוניים מהמחקר שנזכו במבוא, מהווים הצצה מرتתקת לפני מיוחד וחשוב בחזונו ופועלו החינוכי של הרב, אך הם רק חלק קטן מתמונת המחקר הכוללת שעתידה בעוזרת ה' לראות או ר' בהמשך.

עם חתימת המבואה, זהו המקום להביע את תודהי והערכתתי להנחלת הוצאת הספרים קה"ת על מתן הרשות לעשות שימוש במגוון הרחב של חומרי המקור ששימושו כבסיס לעבודתי.

אני מודה מקרוב לב לספרית ליובאוייטש שבנו יורק, ובפרט לספרן הראשי, הרב שלום דובער לוין, ולספרן הבכיר הרב יצחק וילהלם, על נוכנותם לסייע ולהיענות לכל בקשהמי, גם כאשר חרגו מגדר השגרה.

תודה מיוחדת נתונה לבני, החתן הרה"ת ר' יוסף יצחק, אשר היה הראשון לטעוד בצלום את החוברות מאוסף ספריית ליובאוייטש לטובת המחקר. כמו כן, אני מודה

קטלוג המל"ח לפרסומים בשפה הצרפתית משנת 1960, בהוצאת מחלקת התרבות של המשרד האירופי של ליאובאויטש בפריז (Département culturel du Bureau Européen de Lubavitche), מהויה הוכחה לנוכחות הבינלאומית הגוברת של המל"ח ולהשפעתו מחוץ לגבולות ארצות הברית.

אם בשל טעות לא הוזכר כאן שמו של אדם מסוים שלם מהידע שלו, אני מבקש את סליחתו מראש. מطبع הדברים, בפרויקט מורכב שכזה, קיימת אפשרות לשכחה מצדך.

אני מזמין את הקוראים להעיר, להגיב ולהוסיף בכל הקשור לנושאי המחקר. ניתן לפנות אליו ישירות טלפון או באמצעות כתובות הדוא"ל המצויין בראש הספר.

מנחם מענדל גריינפלד

לבני התק' אברהם, אשר שימש כעוזר נאמן לכל אורך הפרויקט, סייע לי בהתלבויות הרבות ותרם מזמן לקריאה ומתן משוב על הטיעות הראשונות של העבודה.

ברצוני להזכיר טוביה לקבוצה נבחרת של יועצים ומומחים בתחום, אשר הקדישו מזמן לחלוקת הידע, הניסיון והתובנות שלהם, ובכך תרמו תרומה מכרעת לעיצוב המחקר. בין אלה נמנים הרבנים חיים שאל ברוק, לוי יצחק הולצמן, שרגא דוד המניך, מיכאל אהרן זיליגסון, אהרן חיטרייך, אסף חנן פרומר ומנחם מענדל פרידמן; וכן התמימים שמעון גנזבורג ממערכת Rebbe Responsa, מנחם מענדל דודון, חיים אליעזר טווערסקי ומרדכי לינק.

התמונה שעל הכריכה, באדיבות אתר Anash.org, מציגה אחד מארכונוט הספרים בחדרו של רבי ב-770, אשר שימש כמשדו האישי של הגעתו לארה"ב וכמשרדים המרכזו לענייני חינוך בתקופה הנסקרת במחקר.

אם בשל טעות לא הוזכר כאן שמו של אדם מסוים שלם מהידע שלו, אני מבקש את סליחתו מראש. מطبع הדברים, בפרויקט מורכב שכזה, קיימת אפשרות לשכחה מצדך.

מִזְרָחַ יִשְׂרָאֵל

Centuries

מסיני לסייעת

בשחרבי שרטט מחדש את מפת מסלול יציאת מצרים
– סיפורה המופלא של חוברת 'תורה וישראל'

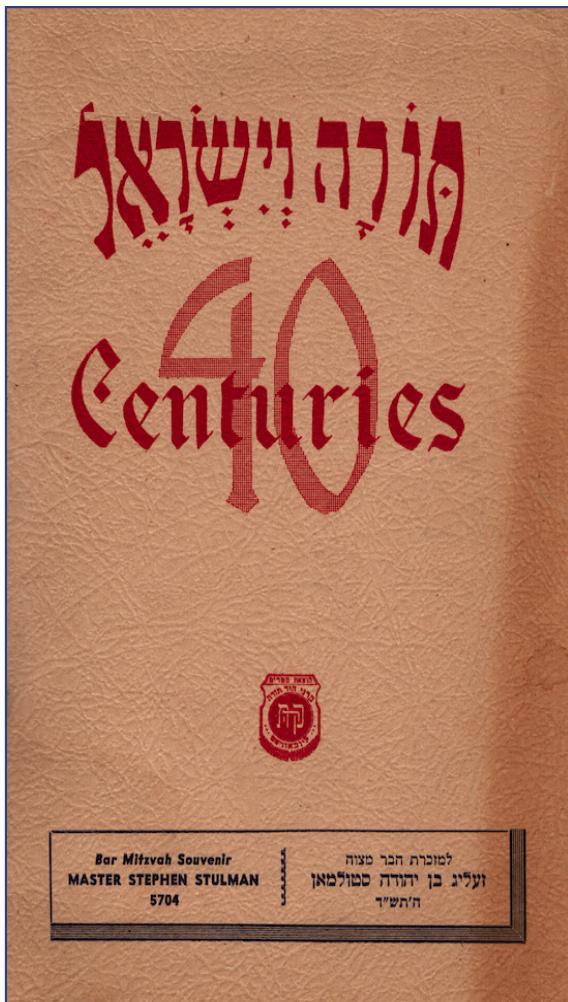

מה הם אבני הדרך בהיסטוריה המוקדמת של עם היהודי | אלו 'אקדמיות'
הקיימים העם היהודי | מדובר הוראה הרבי להדפיס את החוברת בשפה הסינית
| הוראות הרבי לציר מיכל שורץ כיצד לציר את מפת מסעות בני ישראל
| חגיגת בר המצווה שאורח הכבוד בה היה עוג מלך הבשן | ומכתבו
המיוחד של הרבי לנער בר המצווה

"בצאת ישראל ממצרים", החל מסען המופלא של עמו אל הארץ
המובטחת ואל ייוזדו. סיפור יציאת מצרים מעשרה המכות ועד לкриיעת
ים סוף, ממתן תורה ועד לכינסה לארץ ישראל – מהוה פרק מכונן בקורות
עם ישראל. בימים אלו, כשהיו עומדים בפתחו של חג הפסח וمتוכננים
לקיים את מצוות "והגדת לבןך", מעוניין במיוחד להתקנות אחר האופן שבו
ביקש הרבי להניח מצואה זו לידיו הדור הקודם, רובם מהגרים או בני
מהגרים מאירופה הבווערת, וזאת באמצעות חוברת בשם "תורה וישראל"
שראתה אור בשנת תש"ד בהוצאה 'המרכז לענייני חינוך'. החוברת המרהיבת
זו, על מגוון כליה הדידקטיים והחזותיים הייחודיים, ובهم מפות מאירות
עניינים של מסעינו בני ישראל במדבר בהכוונתו האישית של הרבי, הייתה
למעשה מהלך חדשני שנועד להעניק לאוטם ילדים בסיס איתן בידענות
ההיסטוריה, הערכים והזהות היהודית, כחלק מתפיסה רחבה ותפקידי
של חינוך ילדי ישראל כחזית המאבק הרוחני על נפשו ועתידו של העם
היהודי כולם.

תורה וישראל

במהלך שנת תש"ד 'המרכז לענייני חינוך' הגביר את קצב עבודתו בתחום
ההוצאה לאור, והחומרים החינוכיים ברוח ישראל סבא הלכו והצטברו על
מדף הספרים היהודי בזיה אחר זה. במהלך קיץ תש"ד המל"ח יוזם הפתק

שער החוברת במהדורות התשורה המיווחדת.
צלילום: Rebbe Responsa

חוברת ראשונה מסוגה שתנתן לילד
ישראל האמריקאים, מושגים יסודיים,
ורחבים על תורהנו הקדושה וחלקיה,
לצד תולדות עם ישראל.

שםה של החוברת הוא 'תורה וישראל - 40 מאות' (centuries 40). שם זה נוצר ככל הנראה מדברי המדרש המפורסם "שני דברים קדמו לעולם - תורה וישראל" (תנא دبي אליהו פרק יד). כאשר המשמעות של 40 מאות, שהן ארבעת אלפי שנים, באה לידי ביטוי בסדר הדורות שבחוברת, החל מממות אדם הראשון בשנת תתק"ל, ועד פטירת הארייזל בשנת ה'של"ב. גם חוברת זו זכתה לעיצוב איקוטי. החל מגודלה הלא שגרתי, כריכה מהודרת והדפסה בצבע אדום, עבר להדפסה פנימית בצבעים כחול וירוק, וכל זה על נייר כרומו איקוטי.

פרסום והפצה

במדור 'מחזי' המוסדות אשר תחת נשיאותו כ"ק אדמו"ר שליט"א, שבקובץ ליוואויטש התפרסמה ידיעה על צאת החוברת לאור:

המרכז לענייני חנוך הוציא חוברת מהודרת אנגלית - תחת השם 'תורה וישראל'. החוברת העשירה בתוכן והמריהיבה ביופיה החיצוני גרמה להתפעלות בקרב חוגים רחבים.

בחוברת זו נמצא תוכן מתומצט על דברי ימי ישראל, מפת ארץ ישראל, תמונות, דיאגרמה היסטורית, טבלה קרונולוגית ועוד.

מצד אחד, החוברת נועדה לצעירים על מנת שיכירו את מהותו של עם ישראל ועושרו הרוחני ומайдך המבנה הסיסטמטי שבו מתאים מאוד גם

לבני תורה (קובץ ליוםויטש שנה ראשונה חוברת רביעית (י"ב תמוז-י"ח אלול, ה'תש"ד) עמוד 56).

תרגום החוברת לסינית ושמות נספות

באגרת קודש כותב רביינו לא"ברכים התמיימים בשנגהאי" ששחו שם במהלך מלחמת העולם השנייה: אם ישנים מאחינו בני ישראל, ובפרט מדור צעיר, שאינם מבינים אלא שפט המדינה כינועיש [=סינית], אזי כדאי להעתיק, כמוון באופן שתיהה העתקה טובה ואמיתית, אלה מהוואותינו הנחות ביותר לפי מצב הרוחני – שבת, תפילה, תורה וישראל. . וכיו"ב (אגרת מיום י"ז סיון, תש"ו – אגרות קודש חלק ב' עמ' קלה).

ומתרגם לסינית לתרגום לשפה הרוסית והדפסתה בארץות הברית ובישראל. החוברת תורגמה לראשונה לשפה הרוסית בשנת תש"כ (1960), ועותק שלה נמצא בספריית ליאו בובויטש שבנוו יורק, לצד עותקים של המהדורות הבאות.

במכתב אל הרב אפרים וולף ע"ה כותב הרב ח.מ.א. חדקוב מנהל המל"ח: בטח ראה כת"ר את הספרים שהוציאו לאור מכבר בשפה הרוסית .. וهم תרגומים מאנגלית מהספרים שלנו .. תורה וישראל (מכתב מיום ל' מנחם-אב תשכ"ז – 'ימי תמיימים' חלק ג' עמ' 502).

מספר שנים לאחר מכן, הרב וולף מעידן את הרב חדקוב על הדפסת מה חדש של ספרי המל"ח: כפי שסוכם בזמןו עם כת"ר שיחי' בדבר הדפסתם מחדש של ספרים שאלו אצלו, הננו בזה להודיע כי בעז"ה עומדים אנו להדפיס .. הספרים דלהלן, ונבקש להודיעו באם דרוש גם להם .. אז נדפיס מאותם הספרים כמוות גודלה יותר .. תשרי, חנוכה .. תורה וישראל – הכל ברוסית (מכתב מיום י"ד טבת תשמ"א – 'ימי תמיימים' חלק ח' עמ' 58-59)

מבנה החוברת

החוורת מתחלקת לשלווה חלקים:

- א. אבני דרך בהיסטוריה המוקדמת של עם ישראל, מאברהם אבינו ע"ה ועד חורבן בית שני.

ב. תורה ומסורת: תיאור מבנה וחלקי התורה - תורה שבכתב, תורה שבעל-פה ושלשת הקבלה מדור לדור.

ג. רshima קרונולוגית של אירועים יוצאי דופן בתולדות עם ישראל. לאורך החוברת פוזרים ציורי המראה, מפות עם אירועים היסטוריים, טבלאות ותרשימים זרימה.

הצבי לך ציונים

הנביא ירמיהו אומר "הצבי לך צינים שם לך תמרורים שתילך למסלה דרך" (לא, כ), רשי מפרש שהכוונה להצבת 'סימנים' בדרכיהם הטובות של אבותינו. ואכן כאשר פותחים את החוברת, וככל שמעמיקים בה ובתכניתה מפנים את הצורך ללכת בדרכי אבות האומה.

חלוקת הראשון של החוברת נושא את הכותרת 'אבני דרך בהיסטוריה המוקדמת של עם ישראל' - *Milestones in early Jewish history*.

הפרק הראשון פותח בהצהרה-סיפור: "ההיסטוריה של עמנו מתחילה באברהם אבינו, הראשון בדורו שהכיר והכריז על הקדוש-ברוך-הוא כבורא העולם". מכאן הפרק עובר בזורה מתומצתת, וסוקר את הדורות הבאים - לידת יצחק, רידת יעקב ובניו למצרים, שעבוד מצרים ויציאת מצרים, מתן תורה ועגל הזהב,لوحות שניות ובנין המשכן. סיפור המרגלים ועונשם חותם פרק זה.

הפרק השני פותח בכניסת בני ישראל לארץ המובטחת על ידי יהושע בן נון, ו Mastiim בחורבן בית ראשון על ידי נבוכדנצר.

הפרק השלישי פותח בגלות בבל, ממשיך בהצלת היהודים בחג הפורים, בניית בית שני, נס חנוכה ו Mastiim בחורבן בית שני.

הפרק הרביעי מוביל לנושא הבא של החוברת, שכן בני ישראל כבר אינם חיים בארץם, והדבר המאחד אותם הוא התורה. "הנחמה היהידה - מלבד הבטחת הגאולה האלוקית - שמצא העם היהודי שסוע המלחמה והסלול אותה תקופה, הייתה האקדמיה הגדולה לתורה" בראשותו של רבנן בן זכאי ביבנה. התנא הגדול זהה, כמו גם בני דורו וממשיכיו, לימדו את העם היהודי כיצד להתאים עצמו למעמדו החדש של 'עם בגלות', עד שיבוא הזמן שבו יאסוף ה' את כל היהודים המפוזרים מאربע קצות תבל

ויביל אותם בחזרה לארץ ישראל: מעל לכל, על היהודים להישאר נאמנים לה' ולתורתו; עליהם לעבוד אותו באמצעות תפילה וקיים מצוות התורה, ולשאת את אור התורה לכל מקום שההשגהה תכוון אותם; עליהם לזכור תמיד ש"מפני חטאינו גلينו מארצנו", ורק על ידי תשובה וחזרה אל ה' נגאל מן הגלות על ידי משיח צדקנו, שיוליכנו קוממיות לארצנו".

הפרק הקצר חותם במיללים הבאות, המובילות לחלק הבא שבחוורתה: "דפוסי התנהגות אלו ודבקותנו הנאמנה בתורה ובמסורת, עוזרו לנו לשמר על זהותנו בארץות הגולה ולשרוד את כל הרדייפות הבלתי אנושיות אלינו נשלח עמנו העני וחסר ההגנה. בכל מקום בו שהוא היהודים, הם הקימו אקדמיות - ישיבות - ללימוד התורה ולהיזוק יסודות המסורת ושmirת המצוות. התורה היא חיינו, מפלטנו ועצם קיומנו".

תורה ומסורת

חלקה השני של החוברת פותח בคอורתת 'תורה ומסורת – התורה שבכתב תנ"ך'.

הפרק פותח בהצהרת יסוד: "משה רבינו ע"ה כתב את כל חמישה חומשי תורה; אפילו את הקטעים המתיחסים אליו כתב בגוף שלישי, שהרי כל מילה בה הכתב לו הקב"ה".

על פניו נראה כי תוכן הדברים מבוססים על פירוש הרמב"ן לתורה בהקדמתו: "משה רבנו כתב הספר הזה עם התורה כולה מפני של הקב"ה .. כתב תולדות כל הדורות הראשוניים ויחסו עצמו ותולדותיו ומרקיו כשלישי המדבר".

מיד לאחר הקדמה זו עוברים לנושא המרכזי – **תרי"ג המצוות ושמירתן**. בהקדמה מסופר כיצד הפק העם היהודי לאומה שנבחרה על ידי הקב"ה לממלכת כהנים וגוי קדוש' בעת מתן תורה. מבנה התורה שמכילה 613 מצוות, מורכב מ-248 מצוות עשה, ו-365 מצוות לא תעשה. הנושא של **תרי"ג** מצוות חותם במילים "מצוות מכסות כל שלב בחיי היהודי, הן בין אדם לחברו, והן בין אדם למקום – הדרך לעבודת הא-ל, כל זאת כדי שהיהודי יגיע לסטנדרטים המוסריים הגבוהים ביותר".

ומכאן עוברים לנושא הבא – המסורה. כשהכוונה כלל הנראה להלכות המוגדרות 'הלכה למשה מסיני', כמו גם לכללות התורה שבעל פה, 13 המידות בהם התורה נדרשת ועוד, שנמסרו מדור לדור. ובלשונה של החוברת – "מלבד המצוות והאיסורים הכתובים בתורה, לימד הקב"ה את משה הלכות נוספות אותן שינן והעביר בעל-פה לממשיכי דרכו, שבתורות העבריו מסורת זו מדור לדור. אלו שומרים איפוא על הלכות ומנהגים רבים כ'מסורת', כאילו היו כתובים בתורה".

המשךו של פרק זה עוסק בפירוט מבנה התנ"ך על עשרים-וארבעה ספרי הקודש שבו. להלן כמה ציטוטים חשובים בנושא זה: ה"כתובים" כולם נכתבו על ידי נביאינו, זה או אחר, בהשראה אלוקית – "רוח הקודש", והפרק הזה מסיים ברעיון ש"בסך הכל היו לנו 48 נביאים ושבע נביאות שנבואותיהם נכתבו בשל חסיבותן הנצחית. בנוסף להם היו נביאים בישראל בכל דור ודור, אך כיוון שנבואותיהם היו מוגבלים לדורם בלבד, לכן לא העלו אותם על הכתב".

התורה שבעל פה – מהמשנה ועד שולחן ערוך

הפרק הבא מטפל בנושא 'תורה שבעל פה'. כאן מופיעה רשימה ארבעים הדורות של 'שלשלאת הקבלה', ממשה רבינו ועד רבashi, חותם התלמוד בבלי כפי שהיא מופיעה בהקדמת הרמב"ם.

בהמשך לכך, מופיע פירוט התורה שבעל פה, החל מחיבורו המונומנטלי של רבי יהודה הנשיא הלא היא המשנה, כמו גם הסיבות ההיסטוריות שהובילו לכתיבתה ואופן העריכה, עובר לפירוט סדרי המשנה והנושאים בהם עוסקת כל סדר. פירוט שמות msecות לא מופיע כאן, והערה בשולי העמוד מפנה את הקוראים לאנציקלופדיית כיס לתלמיד חכם הצער', שיצאה באותה שנה.

ומהמשנה החוברת עוברת להסביר על התפתחות הגמara על ידי האמוראים, עד לחתימת התלמוד הבבלי על ידי רבashi ורבינא. זאת לצד אזכור קצר גם על התלמוד הירושלמי.

מכאן עוברים לתיאור התקופת הבאות, שהשפיעו על המשך התפתחות התורה שבעל פה – רבנן סבוראי, גאוניים וראשונים, כשהתקופה זה מסתיימת למשה בחתימת השולחן ערוך של רבי יוסף קארו.

החוורת מסתיימת בסיכון שהוא גם הצהרה: התורה הקדושה – התורה שכתב והتورה שבעל פה – היא המתנה האלוקית שננתן לנו הקב"ה באמצעות משה בהר סיני. את אותה התורה עצמה מסר משה ליהושע ממשיכו, וכך מדור לדור עד ימינו. כשם שהקב"ה נצחי, כך התורה שהוא נתן נצחת, ועל ידי לימוד התורה וקיים המצוות, גם העם היהודי הוא נצחי.

מפות המכחה

בין דפי החוברת מופיעים מפות ובהן תיאור מסעות ואירועים תנ"כיים. במהדורה הראשונה מופיעה מפה אחת בלבד: מפת הארץ וחלוקתה לממלכות ישראל ויהודה. על המפה חתום הצייר Illa Kazarnovsky, אלא שבמהדורות הבאות לא נדפסה מפה זו, ובמקומה הופיעו מפות המתארות אירועים היסטוריים מאברהם אבינו ועד כניסה בני ישראל לארץ המובטחת (במהדורות תשנ"ח חוזרת ונדפסה מפה זו. והmpsה השנייה דלהן נשמטה, וצריך בירור לגבי ערכית מהدورה זו).

המפות שבמהדורות הבאות נעשו בידיו של הצייר והאמן העולמי מיכל שורץ, צייר באותה תקופה את לוגו המרכז לענייני חנוך, לצד ציורים רבים בירחונים 'שמעען מיט קינדער' ו-Talks and tales, וכמוון את סמל צבאות ה' המפורטים.

הmpsה הראשונה

אמנם שמה של המפה הוא 'מקום הולדתו של אברהם אבינו'. אך בפועל המפה מכסה את האירועים הבאים: 1. מקום לידתו של אברהם באור כשדים ומסלול משוער של מסעו לחרן ומשם לארץ ישראל עד לבאר שבע. 2. פלישת כדבעלומר ובעלי בריתו, ומלחמת המלכים בעمق שווה. 3. מסלולו המשוער של יעקב אבינו מבאר שבע לחרן. 4. מסעו של ישראל (יעקב) ובנו אל ארץ גושן שבמצרים.

המפה השניה

שמה של מפה זו הוא 'היציאה מצרים' (The Exodus from Egypt). אך גם כאן מפורטים אירועים שהתרחשו לבני ישראל במהלך נדודיהם במדבר. תחת הכותרת 'مسעם המשוער מרעמסס שבמצרים עד כניסה לארץ המובטחת' מופיעים האירועים המרכזיים הבאים: 1. מסלול אפשרי של חציית בני ישראל בים סוף. 2. זירת הקרב עם עמלק. 3. הר סיני - מתן תורה (כולל ציור מיניאטורי של ההר והברקים). 4. מסלול הליכת המרגלים לחבון. 5. הגעתם של בני ישראל לМОאב ונחל אמון על גדות הירדן המזרחי.

הרבי מצביע על מיקומו המקראי של ים סוף

ההסתיגיות המופיעה בפות בעת תיאור המסעות האפשריים של בני ישראל, נובעת מכך שעל חלק מהמסעות אין לנו מידע כלל, לצד מסעות אחרות עליהם יש מחולקת בין המפרשים. כך למשל אחד הנושאים הבולטים הוא אופן חציית בני ישראל את ים סוף.

מפת נדודי ישראל במדבר, הכוללת את חציית ים סוף באזור ימת ברדויל, בהתאם לתיאוריה הצפונית של מסלול יציאת מצרים

קיימות מספר גישות אודות מסלול יציאת מצרים, מקום קריעת ים סוף, וכפועל יוצאה מכך הדבר משפייע על מיקומו של הר סיני וمسעות בני ישראל במדבר. התיאוריה הצפונית, לשיטה זו קריעת ים סוף התרחשה ביוםת ברדויל (לגונה של הים התיכון). התיאוריה הדרומית, לשיטה זו קריעת הים התרחשה ביום האדום, מדרום לסואץ. התיאוריה המרכזית, לפי שיטה זו חציית הים התרחשה באגמים המרים שמUEL הים האדום. נושא זה נדון בספרות תורנית ומחקרית. ראו בר-דרומה, ח. (תרצ"ה). הנגב (פרק רביעי, עמ' 496 ואילך). ירושלים. גולדשטיין, י. מ. (תשפ"ב). מקומות התורה (חלק ב, פרשת בשלח, עמ' ר"ד ואילך). מודיעין עילית. כפי שנראה להלן, הרב נקט בשיטתה של התיאוריה הצפונית, וכך הדריך את הצייר מיכל שורץ בעת שצייר את המפות.

הרבי מדריך כיצד לצייר את מסלול נזודי ישראל במדבר

ספר הצייר מיכל שורץ כי "ביום ראשון בבוקר בחודש אוגוסט 1994, קיבלתי שיחת טלפון מרבית אמר שהוא מכין ספר על יציאת מצרים. הוא עשה את מרבית עבודתו בספרייתו של הרב ונתקל בבעיה".

"**כיצד אוכל לסייע לך?**" שאלתי. "מבחן בנושא יציאת מצרים הוא לא בתחום שלי".

"**נכון**" הוא השיב, "**אך** תוק כדי מחקר על המסלול בו צעדו היהודים דרך המדבר אל ארץ כנען נתקلت בmphה שהראתה את המסלול דרך הצפון, לאורך קו החוף לכיוון אשקלון, וזו הם פנו מזרחה אל ארץ הקודש".

"**אך עדין אינני מבין מה הקשר אליו**".

"ובכן, בחתית mphה מצאתי את חתימתך"

"אה, **נכון**" השבתי. "אני זכר שבייצעת כמה מפות וטבלאות עבור הרב. המסלול של יציאת מצרים היה אחד מהם".

"**אבל**" הוא המשיך, "הבעיה היא שבכל הספרים שמצאתי על הנושא היהודים צעדו במסלול אחר. כמעט סימתי את עבודה ואז נתקلت בmphה שלך". הצעירתי לשמעו את דבריו אך כל מה שיכולה להסביר לו היה "ראה, יתכן ויש לך בעיה. מפת מצרים הייתה אחת מהפרוייקטים הראשונים

שביצעתו יחד עם הרב ועשית בדיק מה שהוא לי לעשות. אין לי כל סמכות בכלל הקשור ליציאת מצרים, ואני מצטער שלא אוכל לעזור לך בנושא" (chabad.org).

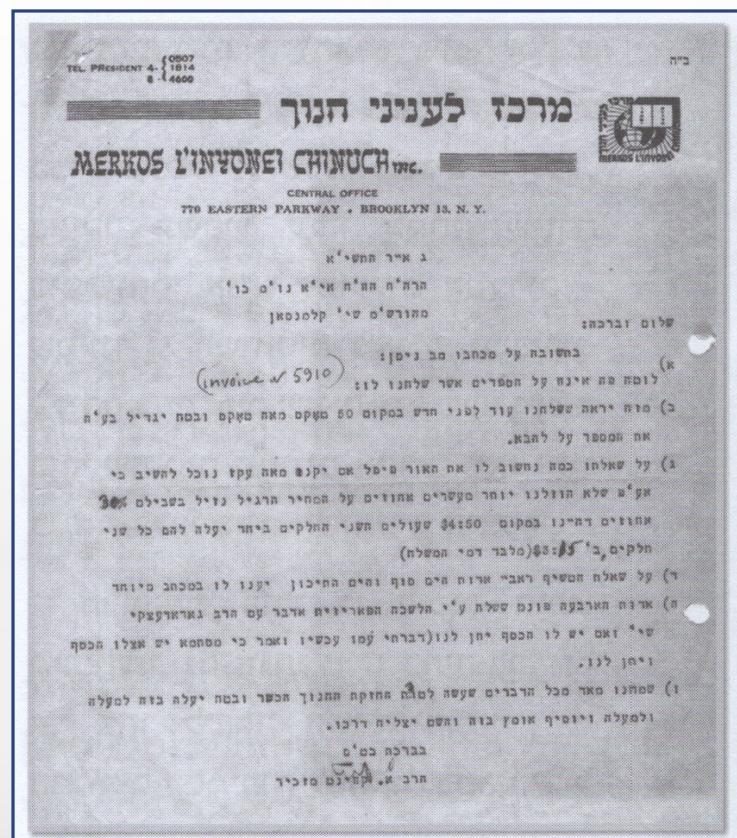
לעדות זו, שחקלים ממנה בראיון המלא עדין צריכים בירור, מצטרפת העובדה הבאה ממנה עליה שלרביו הייתה שיטה סדרה וברורה בנושא.

בספר 'פעילות חוצה גבולות' (ח"ב עמ' 41), נדפסה אגרת המל"ח אל הרב שלום מענדל קלמנסון ע"ה, כאשר בסעיף ד נכתב: "על שאלת הטישיף ראיי אודות הים סוף והים התיכון, יענו לו במכתב מיוחד" (ג' א'יר תש"א).

הרבי הראשי המתואר כאן הוא הלורד הרבי ד"ר ישראל עמנואל יעקובובייז ע"ה, ששימש באותה עת כרבה הראשי של אירלנד. כפי הנראה ראה הרבי הראשי את המפה שנדפסה גם בספר our people שהובצתת המל"ח חלק א' עמ' 162), ועל כך הקשה בפניו הרבי קלמנסון, שכואורה ים סוף הוא 'הים האדום', ואינו הים התיכון כפי שמופיע במפה המדוברת.

నכוון למועד כתיבת המחקר הנוכחי, לא הגיע לידינו אגרת המל"ח או אגרת של הרבי אל הרבי הראשי.

אגרת זו, וכן דבריו של הצייר מיכל שורץ מצטרפים לשורות ראיות, אותן הצגנו בפרקם הקודמים ובמבואו, התומכות בכך שהרביה היה מעורב לפרטי פרטיהם בכל פרסום שיצא לאור על ידי המרכז לענייני חנוך, גם במקרים שאין להם מידע אבסולוטי.

אגרת המל"ח לרשות מילנסון, המתיחסת בין היתר לתיאוריה הצפונית ואגרת הרבי בנדון

ציור חזית בני ישראל את ים סוף. פירוש המשניות לרמב"ם, כתוב יד מעתיק.
צילום:

Bodleian Libraries, University of Oxford.

את צורת חזית בני ישראל בעת קריית ים סוף (ראו צילום כתוב יד).
דעה זו נזכرت גם בתוספות במסכת ערכין (טו, א ד"ה כשם), ובמקומות
שזכינו במקומות התורה' שם עמ' רל העלהנו.

תמייקה נוספת לטענה שהרבי היה מעורב במתן ההוראות כיצד לצייר את המפות שבחוברת, נמצאת במאפה השנייה שבחוברת. כאשר חזית בני ישראל משורטטה בחצי קשת, דבר שככל הנראה הצייר מיכל שורץ לא היה מודע לו עצמו. וככל הנראה גם פרט זה, הורה לו הרבי כיצד לצייר.

בין פרשנות מסורתית למחקר מודרני – דיון במיקום של אתרי יציאת מצרים

הירחון Talks and Tales, שבhocאת המרכז לענייני חינוך, מכיל בכמה מגליונותיו התייחסות נוספת לסוגיות מיקומו של ים סוף בעת יציאת מצרים. במאמר "Let's Visit YAM SUF - THE RED SEA" ישנה סקירה של תיאוריות שונות בנושא, עם עדיפות לזהוי מפרץ סואץ בתוספת האגמים המרים כים סוף המקראי, אך גם תוך ציון מחקרים חדשים המערערים על כך ומצביעים חזיה צפונית יותר. יחד עם זאת, המאמר מדגיש כי העיקר הוא עצם הנס ולא מיקומו המדוייק.

לגוזר ים סוף לגזרים

המשנה במסכת אבות (פרק ה משנה ד) אומרת: עשרה ניסים נעשו לאבותינו מצרים ועשה על הים. הרמב"ם בפירושו למשנה זו מונה את עשרת הניסים שהיו על הים ("היו"ד ניסים שהיו על הים קבלה"), כאשר הנס החמישי הוא "שנבקעו לדרכם רבים כמספר השבטים כעין קשת עגול על זאת הצורה והוא אמרו (תהלים קלו, יג) לגוזר ים סוף לגזרים". במלחים 'על זאת הצורה', כוונת הרמב"ם לצייר שشرط מסטר קשתות הממחישות את צורת חזית בני ישראל בעת קריית ים סוף (ראו צילום כתוב יד).

המשנה במסכת ערכין (טו, א ד"ה כשם), ובמקומות

שזכינו במקומות התורה' שם עמ' רל העלהנו.

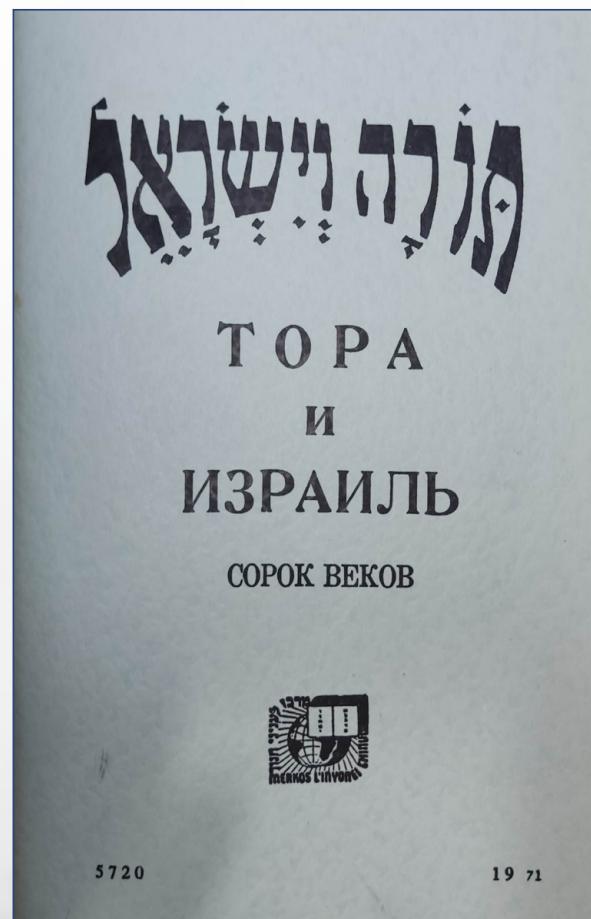
בנוסף, המאמר מתייחס למפה שהופיעה בחוברת תורה וישראל ובספר OUR PEOPLE.

(Talks and Tales. (1949). Let's visit YAM .SUF - THE RED SEA.
Talks and Tales Magazine, 3(89), 216)

מאמר נוסף ב-Talks and Tales מרחיב את הדיון במיקומם של אתרי יציאת מצרים. המאמר מציין כי לא ניתן לדעת בוודאות היכן בדיקום מקומות המקומות הנזכרים בחומש, כמו פיתותם ורעםם, או בעל צפון ומגדל בהם חנו בני ישראל ליד ים סוף. עם זאת, מובהת הדעה לפיה בני ישראל יצאו מהים באותו צד של החוף ממנו נכנסו, ככלומר הים נקבע בצורת קשת וההילכה בתוכו הייתה נס מופלא. המאמר מצביע על מספר מפרצים פוטנציאליים לאורך חופה מצרים והם התיכון בהם גדים קני סוף, כמו ליד פורט סעיד וצפון סיני, אך מdegש כי לא ניתן לזיהות את הנקודה המדוקפת. עוד מודגשת דעת חכמינו כי מעבר הים לא היה הכרחי גיאוגרפית ונועד בעיקר להפגין את גבורת ה' ולהעניש את המצרים. רעיונות אלו תואמים את השיטה שהוצגה קודם לכן מתוך החוברת 'תורה וישראל', המשקפת את עמדתו של הרבי בנושא.

בנושא לזיהוי הר סיני, המאמר מציין כי איןנו בטוחים איזה הר הוא הר סיני בו ניתנה התורה. עם זאת, ההשערה המקובלת היא שמדובר בהר שהערבים מכנים "ג'בל מוסא", אולם, קיימת דעה נוספת הטוענת כי מדובר בהר, "ג'בל חלאל", ונמצא באזור אחר של מדבר סיני.

מעניין לציין כי זיהוי מיקומו של הר סיני בג'בל חלאל תואם את המיקום המופיע במפה שפורסמה בחוברת 'תורה וישראל'. מיקום ההר מתאים לתאוריות

שער החוברת ברוסית. מהדורת צילום
תש"א. צילום: הספרייה הלאומית ירושלים.

המסלול הצפוני של יציאת מצרים. המאמר גם מזכיר הר ליד חורבות פטרה (בעבר בארץ אדום) הנקרא "הר ההר" שיש הסוברים שהוא הר סיני. בסופו של דבר, הכותב מותיר את שאלת הזיהוי המדוייק של הר סיני פתוחה, בשל מחסור בראיות חותכות. אולם, ההתאמה בין הזיהוי של ג'בל חלאל במאמר ובמפת 'תורה וישראל' מחזקת את ההשערה שזו הייתה עמדתו של הרבי בנושא Talks and Tales. (1978). In the footsteps of Moshe Rabbeinu. Talks and Tales Magazine, 13(447), 3-5.

המפה השלישית

שמה של מפה זו הוא 'ארץ ישראל בתקופת התנ"ך'.

המפה סוקרת 84 אירועים תנ"כיים תחת הכותרת 'מדן ועד באר שבע'. האירוע הראשון מציין את פולחן העגל של ירבעם בעיר דן. והאירוע האחרון מתאר את העיר באר שבע כמקום משכן האבות בעיר הדרומית ביותר. וכן את העובדה שדוד המלך ערך מפקד "מדן ועד באר שבע" (שמעואל ב כד, ב).

ראוי לציין כי מפה זו צוירה על ידי מר שורץ כבר בשנת תש"ד ונדפסה בירחון Talks and Tales, של חודש איר (עמ' 12), כהמשך לסיפור התנ"כי על יהורם המלך ופגישתו עם יהוא בسمוך לאחוזה נבו.

בשנת תש"ח (1948) המפה יוצאה כМОצג חינוכי - מפת קיר - מכל הנראה לטליה בכיתות בבתי הספר. המפה מופיעה בקטלוג המל"ח כМОצג בפני עצמו - 'Times Israel in Biblical Eretz Israel'. במהדורה הראשונה של החוברת הנדונה בפרק זה, מפה זו לא נדפסה, ורק במהדורות הבאות מופיעה המפה.

מפות אלו נדפסו בשני פורמטים שונים, נייר ובד. עובדה המציביעה על הרמה הגבוהה של המל"ח בהפקת מוצריים איכוטיים ועמידים.

בנוסף, נדפסו בחוברת תמונות של דגם בית שני והគטל המערבי, שנדפסו באותה תקופה גם בחוברת 'בין המצרים' (ראו לעיל פרק שישי עמ' 119).

משה קיבל תורה מסיני – אמצעי ההמחשה

בחוברת מופיעים מספר אמצעי המכחשה העוסקים בסיכון ההיסטורית היהודית בצורה טבלאית ותרשיים זרימה.

תחת הכותרת 'שלשלאת הקבלה' – the Course of Tradition – נדפסה טבלה מפורטת של ארבעים הדורות ממשה רביינו ועד רבashi. סדר הקבלה כאן הוא בדיקות כפי המובא בהקדמת הרמב"ם. בכל שורה נזכר שם המקביל בלשון הקודש, השנה בה קיבל את התורה מקודמו, ושמו באנגלית. כאשר יש פירוט דוגמת 'אנשי הכנסת הגדולה', הרי שבאנגלית מופיע פירוט חלקי של שמותם.

חלוקת השלישי והאחרון של החוברת

אמצעי ההמחשה האחרון שנדפס כאן הוא תרשימים הזורימה המוכר לכל ליד חב"די שנדפס בסוף סידור תהילת ה'. המתאר את השთלותות התורה. החל מתורה שבכתב והחלוקת הפנימית שלה. עברו לتورה שבעלפה ממשנה ועד מפרשי השולחן ערוץ.

לצד התרשימים בלשון הקודש, נדפסה לצד מסגרת עם תרשימים זהה באנגלית בפורמט מינימלי.

התשורה לבר המצווה

כאמור, בקץ תש"ד ראתה אור החוברת המהודרת. היא אף חולקה כתשרה בחגיון הבר מצווה של בנו של מר יהודה (יוליוס) סטולמן, התורם הנדיב של המרכז לענייני חינוך.

במסגרת זו לא נוכל לסקור את כל קשריו של סטולמן עם הרב, אך בקצרה ניתן לומר כי מר יוליוס סטולמן היה מקורב לאדמו"ר הררי"ץ נ"ע וחתנו כ"ק אדמו"ר זי"ע ותווך נלהב של המרכז לענייני חינוך. בשנת תש"ב כאשר נפגש ביחידות עם הרב הררי"ץ, פגש לראשונה את הרב, ונוצר ביניהם קשר הדוק. בשנת תש"ד הזמין אותו אדמו"ר הררי"ץ לאסיפה יחד עם הרב והרב ניסן מינדל, ואלחנן קאווען, במהלכה פירטו בפניו את תוכניות המרכז לענייני חינוך. סטולמן התחייב להקים את 'קרן סטולמן', שבעזרתה יקדם את הפרויקטים של 'המרכז'. בתוכנית העבודה שנכתבה

בעקבות פגישה זו, מופיעים תוכניות של חברות חינוכיות עתידיות, שבהן מופיע הסעיף הבא: "הדף דברי הימים או קורות עם ישראל" (תשורת מנקר, סיון תש"ו עמ' 56). ככל הנראה הכוונה גם לחברת הנדונה בפרק זה כמו גם לסדר הספרים *people our*. עם השנים, הרביה שולח לו מכתבים אישיים לקרה החגיגים ו קישר אותם לתהומי העניין של סטולמן.

בקיץ תש"ד, חגג בנו של מר סטולמן הנער **זעליג סטולמן** את בר-המצוה שלו. כהערכה לתרומתו הגדולה של האב, הדפיס הרביה את החוברת 'תורה וישראל' כתשורה מיוחדת לרוגל חגיון בר-המצוה. על דף השער נכתב: **לזכרת הבר מצוה זעליג בן יהודה סטולמאן התש"ד.** במקביל, הרביה שלח מכתב אישי באנגלית הממען אל חנן בר המצוה. אגרת הרביה ומכתב תשובתו של סטולמן מתפרסמים כאן לראשונה, באדיבות מערכת **Rebbe Responsa**.

במכתבו הרביה מציג רعيון מרכזי המבוסס על דברי המדרש, כיצד עוג מלך הבשן זם להרוג את אברהם אבינו יחד עם שרה ויצחק, וכייזד הקב"ה הענישו ברבות השנים על מחשבה זו.

זכור המכתב נשלח בעיצומה של מלחמת העולם השנייה, והרביה רמז בהמשך מכתבו למצוות של העם היהודי באותו שנים, וכייזד השמירה על התורה והמצוות היא זו שתציל אותנו מכל אויבינו.

רعيון זה נכתב על ידי הרביה לראשונה לרוגל חגיון בר המצוה של בן דודו, ביום כ"ח אלול תרפ"ט (רשימות חברות נתן) וחזר ונזכר בשנים הבאות לרוגל חגיונות בר מצוה, בראשיותו ואגרותיו פעמים רבות (ראו רשימות חברות יז עמ' 5. ואגרות קודש חלק ד' עמ' שמבר, חלק ו' עמ' קיב).

מכתבו של הרב לרגל בר המצווה של זעליג סטולמן

ב"ה

טו באב ה'תש"ד

3 באוגוסט 1944

מר סטיבן סטולמן

1000 אוושן אונריו

אלברון, ניו ג'רזי

סטיבן היקר,

לרגל חגיון בר המצווה שלך, אני מבקש להביע לך בזאת - בשם המרכז לענייני חנוך ובשמי - את מיטב אייחולינו.

הנני בטוח שמעתה ואילך תראה את עצמן כ'בר מצווה' - אדם בוגר לחולותין שזכותו וחובתו היא לשמר את מצוות התורה, ושיהיו לך הכוחות הרוחניים לקיימן במלוא משמעותן.

במדרש (בראשית רבה, פרשה נ"ג) מסופר שבхиון בר המצווה הראשונה שהתרחשה אי פעם - של יצחק בנו של אברהם היהודי הראשון - נכחו 62 מלכים שהוזמנו, וביניהם היה הענק עוג, מלך הבשן.

כשראה את הכבוד הרב לו זכו אברהם ומשפחתו הקטנה, חשב לעצמו: אברהם ושרה זקנים; אין להם אלא בן ויורש אחד. באצבעי הקטנה אוכל להרוג אותם!

אמר לו הקב"ה: נבל שכמותך! אאריך את ימיך כדי שתראה במך עיניך את העם הגדול שייצא מהילד הצער הזה, יצחק, וזה תמצא את מותך בידיהם של צאצאיו! טמונה כאן הוראה עמוקה. אנו מהווים מייעוט, 'המעט מכל העמים', ויש לנו אויבים חזקים. אבל יש לנו אלוקים גדול, שנתן לנו תורה נצחית; علينا רק לשמור על התורה כיורה, וללכט בדרך שהיא מתוודה לנו, וזה נוכל לשרוד מול כל אויבינו וללכט מהיל אל חיל. הדבר נכון לגבי כל יהודי בפרט כמו לגבי עם ישראל בכלל. בטוחני שתיהיה אחד הבנים הטובים ביותר של עמנוא, ושכולנו נתגאה בכך בזכותך.

באייחולי הצלחה רבה, ונחת רב להורייך,

בכבוד רב,

הרב מענדל שנייאורסאהן

י"ר ועד הפועל

מכתבו של מר סטולמן המודה לרבי על התשורה המיוחדת

14 באוגוסט 1944 [כ"ה מנחם-אב ה'תש"ד]

לרבי מענדל שניאורסאהן
770 איסטערן פארקווי
ברוקלין, ניו יורק

הרבי שניאורסאהן היקר,

אני קיבל את הרצתנו ותודתנו הינה של סטיבן ושלוי, על חוברת ההיסטוריה הזמנית - מתנה מתחשבת לכבוד בר המצווה של סטיבן.
אנו אכן מודים מאוד לך"ז" בדרכים רבים משניתן לומר.

תודה רבה,
בכל הכבוד,
[יוליוס סטולמן]

